

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת משפטים

ירושלים עיה"ק תובכ"א
תשע"ט לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ה בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים ה"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמר על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רואה אור לראשונה כאן בס"ד.

כל המעוניין לזכות את הרבים ולפתוח נקודת מכירה לחוברות אלו, בבית הכנסת / ישיבה / מקוה וכיו"ב, על ידי קופה [שיניחנה מליל שישי עד מוצ"ש מדי שבוע], ניתן לפנות למערכת ההפצה.

**לכל ענייני ההפצה יש לפנות בשעות בין
הסדרים, לפלאפון מספר 0527622629**

ניתן להשיג את החוברות בנקודות המכירה

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר
הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת משפטים

איסור הליכה לערכאות / כולם מחוייבים ל'שלחן ערוך' / מה שנקבע בבית דין של מטה - נפסק גם בבית דין של מעלה / זהירות בממון שיהיה ממון כשר / בן אדם לחבירו / על הגאון רבי ישראל סלאנט זצ"ל

מפתח העניינים

פרשה משפטים פרשה גדושה במצוות / 'אשר תשים לפניהם' / 'לפניהם ולא לפני עובדי אלילים' / 'שלחן ערוך' הוא מחייב את כולם ללא יוצא מן הכלל / אפילו בשמים כפופים למה שפוסקים חכמי ישראל בעולם הזה / 'כאילו חירף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו ע"ה' / אין מקיפין בחילול ה' / התורה מקטרגת עליו בבית של מעלה / התורה חוגרת שק עליהם! / חזר להיות 'בית דין של צדוקים' / זהירות בממון שיהיה ממון כשר / לעורר על האיסור של הליכה לערכאות / 'עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל' / הנזק המגיע על ידי ממון שלא בא בישרות ובכשרות / 'התורה חסה על ממונם של ישראל' וישנם דרכים כשרות / ההולך בדרך התורה והמצוות - לא יפסיד ולא ייזק / יסוד גדול בעבודת ה' יתברך מרבינו נסים גירונדי / פרשת משפטים - בין אדם לחבירו תמיד תהיה ביארצייט של ר' ישראל סלאנט זצ"ל / מצוה על חשבון השני - אינה מצוה / זהירותו מפני חשש גאווה / גאונותו וגדלותו בתורה / הוראתו על חשש פיקוח נפש / במה התעסק סמוך לפטירתו / 'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם' / לימוד ספרי מוסר ויראה - להתעורר שעה אחת קודם לשוב בתשובה / בטחון אמיתי בבורא יתברך / המבחן לענוותן אם הוא ענוותן אמיתי או לא

מפתח חידו"ת

- א. בענין עבודות המותרות בעבד עברי..... לב
ב. בענין בעל השור נקי..... לג
ג. בענין חזר ושנה שור וחמור..... לה
ד. בענין מכשפה לא תחיה..... לו

חוברת זו הלימוד בה מוקדש לעילוי נשמות נר"נ
של ר' יוסף בן אסתר ז"ל

ניתן להשיג את החוברות
מתחילת השבוע בשולחנות ההפצה
של י. בלוי בבתי הכנסת

אי"ה החל מהשבועות הקרובים
תהיה אפשרות לקבל את
החוברות "מגיד דבריו ליעקב"
בדואר עד הבית
ניתן ליצור קשר בפלאפון
מספר 0527622629

ניתן להקדיש את הוצאות
הדפסת החוברות השבועיות
בפלאפון מספר 0527628840

נשמח מאוד לקבל כל הערה והארה
הוספות ומעוות הדפוס וכיו"ב
ולחוספה לרשימת התפוצה
במייל: 8542164@gmail.com

איסור הליכה לערכאות / כולם מחוייבים ל'שלחן ערוך' / מה שנקבע בבית דין של מטה - נפסק גם בבית דין של מעלה / זחירות בממון שיהיה ממון כשר / בן אדם לחבירו / על הגאון רבי ישראל סלאנט זצ"ל

פרשה משפטים פרשה גדושה במצוות

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר מענייני הפרשה וענייני הזמן (כדרכנו), פרשת השבוע פרשת משפטים, פרשה גדושה במצוות, יש בה חמישים ושלוש מצוות (ע' חומש רב פנינים ובספר מצות השם), ובאמת רש"י - שביאר לנו כל מקרא ומקרא, כל פסוק ופסוק, ובלעדיו לא היינו מוצאים ידינו ורגלינו - כאן בפרשה שלנו האריך וטרח במיוחד יותר מכל המקומות בפירושו על התורה לבאר היטב היטב. כדאי להאריך וללמוד את העניינים הללו. וראוי בכל פרשה ופרשה שאדם ילמד אותה חומש תרגום עם רש"י, יש קבלה מגדולי

א. לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום עם פירוש רש"י

כך כתוב ב'שלחן ערוך' (סי' רפה סעיף ב) שיהא אדם קורא שנים מקרא ואחד תרגום, וירא שמים לומד גם רש"י, כדי להבין את המקראות היטב. הגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל כותב בספרו כף החיים (סי' כז אות ז), שהוא תמה על אותם בני אדם שאינם לומדים שנים מקרא ואחד תרגום עם רש"י, הרי כתוב ב'שלחן ערוך' שירא שמים יצא ידי כולם וילמד חומש ותרגום ואונקלוס וגם פירוש רש"י. אלא מה? יש הרבה שהם אומרים, 'מה רוצים ממני? מרן בשלחן ערוך דיבר על אנשים שהם 'יראי שמים', אני עדיין לא זכיתי למדרגה הזו, בעזר ה' אולי במשך השנים אני אזכה ואני אעשה את זה...'. ותימה אם אדם אחר היה אומר עליהם שהם 'לא יראי שמים'.. כמה שהם יהיו כועסים ומקפידים עליו, 'מה אתה אומר עלי כאלה דברים?', אבל הוא על עצמו, יגיד את הכל כדי לפטור את עצמו

האדמורי"ם שמי שרגיל בלימוד הפרשה עם רש"י מידי שבת בשבתו, אחרי אריכות ימיו ישב בישיבה של רש"י. כך מביא קבלה בספר דברי יצחק (אות קכא, וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בספר ויחי יעקב סי' ח).

'אשר תשים לפניהם'

פותרת הפרשה, 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם' (שמות כא א), מפרש רש"י בשם רבותינו (עירובין נד:), 'אשר תשים לפניהם', אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה שנים או שלוש פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושם, (איני מטריח את עצמי לפרש את הכל, אלא הם יתייגעו אחר כך לעמוד על כל פרט ופרט וההבנה שבדבר), לכך נאמר 'אשר תשים לפניהם', כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם. (שיהיה 'ברור כשמש' לכל אחד ואחד מהם).

מחויבים. 'מה רוצים ממני? אני אדם פשוט, אדם מן השורה...! הכל כדי להקל מעצמו (וראה עוד בספר ויחי יעקב סי' ח).

רק לתרץ את עצמו הוא אומר תירוצים אלו

וזה תוכחה גדולה שאדם יראה את הסתירה 'מיניה וביה'. אם תבוא לאדם ותאמר לו: 'תשתדל יותר בתורה!', הוא יאמר לך: 'אני אדם 'ממוצע', מה אפשר לעשות?! אני 'בינוני', קשה לי, 'מה אני ומה חיי תולעת ולא איש', 'עפר אני בחיי קל וחומר במוותי', מה אתה רוצה ממני?'. כל מימרא דענוה שהוא יודע הוא יאמר לך כדי 'לתרץ' את עצמו. אבל אם אחר היה אומר לו: 'אתה תולעת', 'אתה בינוני', וכו', כמה שהיה כועס.. רק בכדי להקל מעצמו חיובים ושיעבודים הוא אומר את הדברים האלה. 'אני לא זכיתי למדרגה של יראת שמים.. מי יתן ואזכה למדרגה הזו.. ה' יעזור'. אבל זה לא כך. צריכים להשתדל בזה. שנים מקרא ואחד תרגום. (היום בעונותינו יש שעושים 'שנים מקרא' על ה'עיתון'.. ואני לא מדבר על עיתונים שאסורים גם בחול..).

'לפניהם ולא לפני עובדי אלילים'

דרשו רבותינו בגמרא (גיטין פח:): 'לפניהם', ולא לפני עובדי אלילים, עובדי עבודה זרה, ורש"י מביא את זה כאן: 'לפניהם', ולא לפני גוים, ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את ה' ומייקר שם עבודה זרה להחשיבה, שנאמר 'כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים' (דברים לב לא), כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם. כך מפרש רש"י בשם רבותינו (וכ"ה ברמב"ם סוף הל' סנהדרין). וכאן הוזהרנו על האיסור החמור של הליכה לדון בערכאות של גוים.

'שלחן ערוך' הוא מחייב את כולם ללא יוצא מן הכלל

וראו להקדים הקדמה אחת נחוצה, ידועה ומפורסמת, אבל צריכים לחזור ולשנן גם את הדברים הידועים (כדברי הרמח"ל בהקדמה למסילת ישרים). צריכים לדעת שספר 'שלחן ערוך' זה ספר 'הלכה' מחייב בשני עולמות. זה לא ספר 'מוסר', 'הנהגה טובה', 'יתרון' 'חסידות' וכו', זה ספר 'הלכה פסוקה', וכל יהודי באשר הוא יהודי משועבד וכפוף לכל ארבעת חלקי ה'שלחן ערוך'. הוא לא יכול לומר: 'את זה אני מקיים, ואת זה אני לא מקיים'. אין דבר כזה. אתה יהודי - ואתה מחוייב לקיים כל ההלכות האמורות ב'שלחן ערוך'. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס תפארת חיים (עמוד סג). ע"ש].

אפילו בשמים כפופים למה שפוסקים חכמי ישראל בעולם הזה

כבר הזכרנו מה שאומרת הגמרא במסכת סנהדרין (קד סע"ב), שיישבו חכמי ישראל, היה להם 'דיון' על אחד מהמלכים שהיו אצל כלל ישראל, האם יש לו חלק לעולם הבא או לא. אלה אמרו שאכן כן, יש לו חלק לעולם הבא. והאחרים אמרו שלא מגיע לו חלק לעולם הבא.

וה'אוירה הכללית' הייתה שלאותו מלך אין לו חלק לעולם הבא. יצאה אש וליחכה את הספסלים שם, ולא התייחסו לזה. ולפני שהם הכריעו את הפסק, יצתה 'בת קול' מן השמים ואמרה להם: 'אנחנו מבקשים מכם 'בית דין של מטה', שאתם לא תתעסקו בענין הזה, אנחנו מבקשים מאתכם שברשותכם תוציאו עצמכם מהעסק הזה!'. ובאמת כך היה, הפסיקו את הדיון הזה, משכו את ידיהם מלדון בזה.

והמפרשים שואלים - כמדומני בשל"ה ועוד קדמונים אחרים (כ"ה בקובץ מאמרים ח"ב עמוד פד בשם ה'חפץ חיים', וכ"ה בכל כתבי החפץ חיים, דוגמא משיחות אבי מהדו"ח עמוד ס) - מאי כולי האי, מה החרדה הגדולה הזו משמיה? למאי נפקא מינה? מה איכפת ל'בית דין של מעלה' בשמים מה שמחליטים חכמי ישראל כאן בארץ? וכי בשמים כפופים למה שיחליטו חכמי ישראל בעולם הזה? בית דין של מעלה יחליטו מה שהם רואים לנכון להכריע.

אלא אומרים המפרשים: גם בשמים כפופים ל'פסקים' כאן בארץ. אם חכמי ישראל היו מחליטים שלאותו מלך אין לו עולם הבא - בשמים היו עונים 'אמן' אחר הפסק הזה, והיו באים לאותו 'מלך' ואומרים לו: 'מצטערים, במחילה מכבודך - החוצה, תצא מכאן, אתה כבר לא בן העולם הבא, מקומך בגהינום, כך פסקו כעת בבית דין של מטה!', כי גם בשמים כפופים לפסק ולהכרעה של בית דין של מטה. לכן ביקשו מהם שלא יכריעו בזה, שלא יתעסקו בזה.

מכאן למדנו שמה שפוסקים כאן בעולם הזה זה מכריע לא רק בעולם הזה - אלא גם בעולם הבא². זה 'הלכה'. זה מחייב את כולם³.

ב. א"ה: זו לשון הרשב"א במשמרת הבית (בית ז שער ג דף ט ע"א): "כל מה שבית דין של מטה עושה, בית דין של מעלה מסכימים עמה". והוא על פי הירושלמי נדרים (פרק ו סוף ה"ח). וע' שו"ך יו"ד (סי' קפט ס"ק יג). ע"ש.

ג. מעשה על הוראתו של ה'צמח צדק' זצ"ל

הגאון 'צמח צדק' מלבאוויטש, שהיה גאון אדיר, ענק שבענקים, (לפני מאה וחמישים שנה בערך), היה 'ספרא רבא', כתב 'תשובות' ו'ספרים' ו'חיבורים' לאין מספר. אומרים עליו שהוא כתב שמונים אלף "בויגנען" - 'מחברות' של חידושי תורה ופסקי הלכה. זה כמות אדירה. (קשה ל'מח' שלנו לעכל את זה). אומרים שהיה כותב בעמוד אחד, ועוד לפני שהיה הדיו מתייבש בראש העמוד, כבר היה גומר את העמוד כולו, מתוך מהירות הכתיבה האדירה שהייתה לו. רואים את הגאונות שלו ב'פסקים' שלו, ב'תשובות' שלו וב'חיבורים' שלו 'דרך מצוותיך' 'תורת חיים' (ויש עוד הרבה חיבורים נפלאים ממנו). מספרים עליו שהיה לו פעם תלמיד, רבי אליהו ריבלין, (בסוף ימיו עלה לארץ ישראל וישב ב'חברון', וכיהן כרב העיר 'חברון'), שבצעירותו בחוצה לארץ, נפל למשכב, נחלה באיזה חולי כבד, ומצבו היה חמור מאוד, כמה שהשתדלו הרופאים לרפאות אותו לא עלתה בידם, היה זה חולי מסוכן וקשה. ויום אחד כאשר כולם כבר נואשו ממנו, ה'רופאים' אמרו לו: 'ימך ספורים, אין לך מה לעשות', הוא בא ושאל את הרב, 'כבוד הרב מה יהיה הסוף שלי? הרי כך וכך אמרו ה'רופאים', והם לא נותנים לי תקווה!'. אמר לו הרב: 'אחרי מה שאני מעיין ורואה ובדק את החולי שלך, אני דעתי שתעלה לארץ ישראל', וזה יהיה 'רפואה' בשבילך!'. שאל אותו התלמיד: 'מה ענין שמיטה אצל ארץ ישראל?', וכי ארץ ישראל זה 'רופא'? אמר לו הרב ע"ה: 'התברר לי, שבחולי הזה, אם הוא היה קיים בבהמה, (לא ב'בן אדם'), יש מחלוקת הפוסקים אם היא כשרה או טריפה, ולדעת מרן הבהמה כשרה, זה לא נקרא טריפה, ('טריפה' זה חולי שאין הבהמה מסוגלת לחיות י"ב חודש אתו, שתוך שנה היא ודאי תמות, כגון, ניקב קרום המוח וכו'), יש הרבה דוגמאות לזה, זה נקרא 'טריפה'), כך מרן מכריע להלכה ב'שלחן ערוך'. לכן הוא אמר לו: 'תעלה לארץ ישראל', כיון שכאן בארץ ישראל מרן הוא 'מרא דאתרא', וכיון שהוא פוסק שהיא 'כשרה' וזה לא 'טריפה' ממילא גם עליך חל ה'פסק' הזה ותהיה 'כשר' ולא 'טריפה', ותחיה לאורך ימים ושנים. וכך היה, עלה לארץ ישראל, וגר בחברון, והאריך ימים, ויש לו חיבור גדול 'אהלי יוסף' ועוד (ע' סיפורי חסידים לרש"י זווין ת"א תשט"ו עמוד תנו, הובא בתולדות המחבר בראש ספר אהלי יוסף הנ"ל, סוף עמוד 8, וע"ש עוד). אם כאן פסקו כשר - זה כשר גם ב'בית דין של מעלה', ואם כאן פסקו 'טרף' - זה 'טרף' גם ב'בית דין של מעלה'.

'כאילו חירף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו ע"ה!'
ולעניינו יש לנו את ההלכה שמרן בשלחן ערוך חושן משפט בהלכות
דיינים (סי' כו ס"א) מעתיק דברי ה'טור' (שם), "אסור לדון בפני
דייני עובדי כוכבים", אסור לדון אצל דיינים 'גויים', ו'גויים' זה לאו דוקא,
אלא הוא הדין ואותו דבר אלה שהם דנים ופוסקים לפי חוקי גויים (אין
הבדל), "ובערכאות שלהם", שזה המקום שהם מתכנסים ושופטים בו,
מה שנקרא 'בית המשפט', "אפילו בדין שדנים בדיני ישראל", אפילו אם
זכו לכוין לפסק של ה'שלחן ערוך' בדין הזה, הסברה של הגויים פוסקת
כדברי ההלכה, יש בזה איסור, "ואפילו נתנו שני בעלי דינים לדון
בפניהם אסור", הם הסכימו בניהם שהם ידונו אצל הגויים, כך סיכמו
מלכתחילה, אף על פי כן זה אסור, "וכל הבא לידון בפניהם", בא לדון
לפי דיניהם, "הרי זה רשע, וכאילו חירף וגידף והרים ידו בתורת משה
רבינו ע"ה!". אני לא זוכר בכל ה'שלחן ערוך' כאלה לשונו נמרצים
וחמורים! רק כאן, לרוב חומרת הדבר, של הדין לפי דיני הגויים, כאילו
חירף וגידף והרים ידו בתורת משה רבינו ע"ה. ורש"י מפרש בשם
רבותינו שהרי זה מחלל את ה'. כי הוא מייקר שם עבודה זרה להחשיבם.

אין מקיפין בחילול ה'

ולמדנו משנה שלמה: 'אחד שוגג ואחד מזיד בחילול ה' (אבות פ"ד מ"ד),
אין מקיפין בחילול ה' (קידושין מ סע"א), יש עוונות שיש יותר
'קולא' אם אדם אם משום מה נכשל בהם בשוגג, אבל בחילול ה' אין

חטא ב'שוגג' חטא הוא!

ד.

ויותר קולא הכוונה היא, שהוא לא יישרף בגהינום 'אלף מעלות' אלא רק 'חמש מאות וחמישים מעלות'.. זה ה'קולא'.. אנשים חושבים שאדם אומר 'שוגג הייתי' זה 'מצוה'.. צאו וראו, הרבה בני אדם אומרים לך: 'למה עשיתי כך? כי שוגג הייתי', 'לא שמתי לב', 'שכחתי', 'לא ידעתי', וכשהוא אומר לך את התירוץ

'מקיפין', ו'מקיפין' הוא לשון 'הלוואה', כמו שהחנווני 'מקיף' בחנות (קידושין שם). יש עוונות שהקב"ה ית"ש 'מאריך אפו', לא פורע מיד, 'אולי יחזור בתשובה, אולי יתקן את המעשים', מלמדים עליו זכות בשמים, אבל בחילול ה' אין מקיפין בחילול ה'.

התורה מקטרגת עליו בבית של מעלה

צריך להיזהר בדברים הללו עד קצה אחרון. 'הרים יד בתורת משה רבינו ע"ה', מי יכול להיות לוחם נגד ה'תורה'? מי יכול להיות לוחם נגד הקב"ה? אלה דברים חמורים ביותר, שה'תורה' תבקש מידו,

הזה, הוא 'מחייך' לך.. תבדקו ותראו. אצלנו 'שוגג' זה כמעט 'מצוה'.. לא רחוק מזה..

לדעת: 'שוגג' זה גם 'עבירה', זה אחד שעשה היפך רצון הבורא יתברך. אמנם זה לא חמור כמו 'מוזיד', אבל סוף סוף זה 'איסור'.

כבר הזכרנו דברי הגאון ר' חיים ואלזינער זצ"ל (רוח חיים אבות פ"ב מ"א), שההבדל הוא לא הבדל גדול. אם אדם ב'שגגה' היה לוקח 'כוס רעל' ושותה, (ב'שגגה', ב'טעות' גמורה, הוא רצה לשתות 'יין' ובטעות לקח 'רעל' ושתה את זה), 'שוגג קרוב לאונס' היה, האם הוא 'ימות או לא ימות'?!.. ודאי שימות. כי 'רעל' ממית. אותו דבר לגבי 'עבירה'. 'אין הנחש ממית אלא החטא ממית' (ברכות לג.). זה היה ב'שוגג', אבל בכל זאת, זה 'רעל'. צריך על זה 'תשובה וכפרה'. [א"ה: וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ד (פרשת ויצא תשע"ט, עמוד כה הערה יח). ע"ש].

ה'תשובה' וה'כפרה' על איסור דרבנן בשוגג

ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' שלד סעיף כו) מביא הרמ"א (שם) והאחרונים (ע' משנ"ב שם ס"ק עח ושע"ז ס"ק סה) שאדם שחילל שבת באיסור 'דרבנן', (לא באיסור 'דאורייתא'), וגם היה ב'שוגג', לדוגמא, הוא שכח והזיז 'מוקצה' בשבת בשגגה, שזה איסור 'דרבנן', ובשגגה היה, מה כפרתו? צריך להתענות ארבעים יום! זה דוגמא כדי שאדם יתפוס מה זה החטא של 'שוגג'. גם 'שוגג' זה 'עוון'.

ה'תורה' עומדת בשמים ומקטרגת עליו: 'ריבון העולמים, עשאוני בניך כהפקר גמור, בשביל כמה פרוטות...'. איך יתכן כדבר הזה? אדם יחשוב קצת, יתבונן במעשיו. לפעמים זה קשה. 'אדם בהול על ממונו'. כל אלה שהולכים ל'ערכאות' של הגויים, אומרים: 'הרווחתי על ידי זה כך וכך'. תדע לך עם מי אתה 'מתחיל', עם מי יש לך 'עסק'. עם ה'תורה'! 'מרים יד בתורת משה רבינו ע"ה'. תחשוב ותשקול ותתבונן שלא להיות 'פזיז' ושלא למהר בדברים הללו. צריכים לזכור את דברי ה'שלחן ערוך' הללו היטב היטב.

התורה חוגרת שק עליהם!

ומרן בבית יוסף מביא 'תשובת הרשב"א' (ח"ו סי' רנד), שאלו אותו שאלה מעניינת: ב'ברצלונה' שב'ספרד' בזמן הרשב"א (לפני 700 שנה), היה דין ודברים, אחד שמתה בתו, והוא תבע את חתנו ב'ערכאות' של הגויים שיחזיר לו את ה'נדוניה'. מה הטענה? שאף על פי שבדיני ישראל בעל יורש את אשתו (כ"ב קח.), כך הלכה: 'הבעל יורש את אשתו', אשה שמתה בעלה יורש אותה, (לדעת רוב הראשונים זה מן התורה^ה, ירושת הבעל דאורייתא, וכך הלכה), אבל טען האבא, שאף על פי כן, היות וכאן הכל יודעים שהם הולכים לפי דיני הגויים, וכל הנושא אשה יש 'אומדנא' ברורה במקום הזה 'כאילו התנה' שילכו לפי מנהגי הגויים, ולפי חוקיהם הממון של ה'נדוניה' חוזר לאביה. כך שאלו את הרשב"א. **והשיב** הרשב"א (להקשיב היטב, לשונו נפלא למאד): "נראה לי דאסור, לפי שהוא מחקה את הגויים, וזהו שהזהירה התורה לפניהם ולא לפני

ה. ככתוב בשו"ת רדב"ז (ח"א סימן ס"ז) ובספר חקרי לב (אה"ע סימן מ"ה דצ"ט ע"ב) ושו"ת שער אשר (אה"ע ס"ס לו דק"א ע"ג) ועוד.

גויים", לפני אומות העולם, "ואף על פי ששניהם רוצים בכך", שניהם מסכימים ללכת לדון לפניהם, זה לא אומר שהקב"ה מסכים לזה.. הוא גם 'צד' בענין הזה, מוסיף הרשב"א: "שלא הניחה התורה את העם שהוא לנחלה לו על רצונם שייקרו חוקות הגויים ודיניהם". התורה לא הסכימה לזה שאנחנו נעשה מה שאנחנו רוצים, כי בזה אנחנו מייקרים את חוקותיהם של הגויים, נותנים להם חשיבות וערך, "ולא אפילו לעמוד לפנייהם לדין, אפילו בדבר שדיניהם כדיני ישראל", גם אופן כזה אסור. "אבל ללמוד מזה לילך בדרכי הגויים ומשפטיהם, ח"ו לעם קדוש לנהוג ככה, וכל שכן אם עתה יוסיפו לחטוא לעקור נחלה הסומך על 'משענת קנה הרצוץ הזה', ועושה אלה מפיל חומות ה'תורה', ועוקר 'שורש' ו'ענף', וה'תורה' מידו תבקש!". לדעת: עם מי הוא 'מתעסק', עם ה'תורה'! מי נעשה ה'בר פלוגתא' שלו? מי יתבע אותו ב'בית דין של מעלה'? ה'תורה' מידו תבקש! "ואומר אני שכל הסומך על זה ואומר דינא דמלכותא", טוען: 'דינא דמלכותא דינא', "טועה וגזלן". זה לא נקרא 'דינא דמלכותא' אלא 'דינא דגזלנותא'. "ואפילו גזילה ישיב, רשע מיקרי (ב"ק ס:). ובכלל עוקר כל דיני התורה השלימה. ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחיברו לנו רבינו, רבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, "ואחריו רבינא ורב אשי, ילמדו את בניהם דיני גויים ויבנו להם במות מלואות בבתי מדרסי הגויים?!", "בבתי מדרשות של הגויים?" "חלילה, לא תהא כזאת בישראל ח"ו, שמא תחגור התורה שק עליהם!". (עד כאן מביא מרן הבית יוסף מתשובות הרשב"א).

מה יש להוסיף על דבריו הקדושים של הרשב"א!?

חזר להיות 'בית דין של צדוקים'

היום לדאבוננו עושים גם 'ירושת הבת', אוי לנו שכך עלה בזמננו! בגמרא (ב"ב קטז רע"א) אמרו שעשו חכמים בארץ ישראל 'יום

טוב' על שנצחו את ה'גויים', את ה'צדוקים'. (שהם היו כמו ה'קראים', שהיו מאמינים רק ב'תורה שבכתב' אבל לא ב'תורה שבעל פה'). הם טענו שבת יורשת במקום שיש בנים, אם אדם מת והניח כמה בנים ויש גם בת גם היא יורשת. ואילו חכמי ישראל אמרו בת יורשת רק כאשר שאין בנים. אבל כשיש בנים לא יורשת. (אפילו 'אגורה' אחת לא). ביום שהצליחו לנצח את הצדוקים הללו עשו חכמי ישראל 'יום טוב', היה להם ליום של 'שמחה וששון', על שברוך ה' עלה בידינו לשבור 'מלתעות רשע'. אבל היום לצערנו זה לא כך, חזר להיות 'בית דין של צדוקים', הולכים לפי כל חוקי ה'טורקים' וה'עותמנים', שחיבר אותם איזה שיכור שוטה תורכי, וזה מקודש בעיניהם, 'קדוש קדוש קדוש', ו'תורת משה' צריכה 'לחגור שק', על שב'פלטריין של מלך' כך הם נוהגים, 'הגם לכבוש את המלכה עמי בבית' (אסתר ז ח), זה המצב היום. .

וזה שכח, אדם מת והשאיר איזה בת, ולפי החוקים שלהם כולם צריכים לחתום על ה'ירושה', ואם הבת לא חותמת, לא יכולים לקבל את הירושה כלל, אומר לו ה'גיס': 'אם אתה רוצה שאשתי שהיא אחותך תחתום על זה, תיתן לנו כך וכך אלפים וכך אחוזים מהירושה. ואם לא תסכים, היא לא תחתום. וכל הירושה תהיה בכלל 'יהא מונח עד שייבוא אליה'. זה עוון חמור, זה עוון פלילי. בת לא יורשת במקום שיש בנים! אדם שעושה דברים כאלה, שידע שיש לו חלק ונחלה בחילול שם שמים, בייקור שם עבודה זרה, וה'תורה' עומדת ומקטרגת עליו בשמים!

זהירות בממון שיהיה ממון כשר

ואם הוא מחפש ממון, שיחפש ממון כשר. יתפלל לקב"ה שימציא לו מקום אחר פרנסתו, בנחת ולא בצער, ברווח ולא בצמצום, בהיתר ולא באיסור, ולא שיהיה 'עכברא דשכיב אדינריה' (ע"פ סנהדרין

כט:), יתפוס את המשפחה שלו, יאמר להם: 'אם אתה לא חותמים לי ונותנים לי 'מעשר ראשון' ו'מעשר שני' ו'מעשר עני' ו'תרומה גדולה' וכו' (נעשה 'כה'..), לא תקבלו כלום.. אני לא אחתום על שום דבר..! הוא לא 'ירוויח' מזה. הוא מפסיד מזה. הוא מפסיד את חלקו בעולם הבא רח"ל. לדאבוננו הרבה פעמים שכיח, שכשאר מתעורר איזה 'סכסוך' בין שנים, מיד הולכים ל'עורך דין', ל'ערכאות'.

ו. משלו הנפלא של ה'חפץ חיים' זצ"ל

יש מעשה מפורסם עם רבינו הגדול ה'חפץ חיים' זצ"ל, שבאו וסיפרו לו, שיש בקהילה אחת של יהודי שמצות שבת 'קצרה' היא אצלו. מה הפירוש 'קצרה'? כשנכנסת 'שבת', כולם כבר נמצאים ב'לכה דודי', ורק אז הוא נזכר לסגור את החנות שלו, והוא רץ לביתו להתרחץ לכבוד שבת. ואחר כך בצאת שבת, כשכולם עוד בתפלת 'ערבית', עוד לפני 'הבדלה', כבר ה'חנות' שלו פתוחה.. נמצא שמשני הכיוונים הוא 'מקצר' את השבת, כי הוא רוצה 'להרוויח' עוד כמה אלפים, עוד 'פרנסה'.

ואומרים שה'חפץ חיים' שמע את זה הוא 'צחק' ו'חייד', אמר להם: 'משל למה הדבר דומה, לאותו יהודי בעל 'בית חרושת' שהיה לו איזה גוי שהוא היה מסתחר אתו. מה היה המסחר? אותו גוי היה מביא לו תמיד 'שקים' של 'תפוחי אדמה', הוא היה קונה ממנו שקים של הייבול החדש של 'תפוחי אדמה', והיה שופך את כל השקים למחסן שלו, ועל כל שק שאותו גוי היה שופך לו במחסן, היה היהודי עושה סימן של 'קו אחד' ב'גיר' על הקיר. ולאחר מכן היו סופרים כמה קווים עשו, ולפי זה משלם לו את המחיר על השקים הללו. יום אחד הגוי אמר שהענין הזה שהיהודי עושה את הרשימה עם ה'גיר' על ה'קיר' הזה זה לא מוצא חן בעיניו. אמר לו היהודי: 'מה אתה רוצה שנעשה?', אמר לו: 'אופן אחר, על כל שק שאני אורק לך למחסן, אתה תניח על השולחן 'קופיקה' אחת, (שזה שווה ל'שקל' בערך), ואחר כך נספור את מספר השקלים, ונדע את מספר השקים שנתתי לך!', והסכים היהודי, וכך עשו, ותוך כדי השפיכה של

לעורר על האיסור של הליכה לערכאות

זה מה שרצינו להזכיר פעם אחת בשנה, שיעור שכחה י"ב חודש (ברכות נח:).. את הענין הזה של איסור הליכה לערכאות של גויים, (אולי צריך יותר). כי לדאבוננו עדיין לא זכינו לכך שמלך המשיח 'יעמיד הדת על תילה' כמו שצריך, שהכל יתנהל כמו שצריך, כדברי הרמב"ם בהלכות מלכים (ר"פ יא). 'יהי רצון שיהיה בב"א. לכן לפי ערכנו ומצבנו עכשיו צריך להכיר ולהזהיר שאדם לא יקל ראש בדברים הללו, יש בזה חילול ה', ואחד שוגג ואחד מזיד בחילול ה'. די לנו שאנחנו רואים שלדאבוננו הרב מידת הדין מתוחה, כל יום ויום יש צרות שונות ומשונות, למה להוסיף עוד?! שאדם יהיה זריז וזהיר בדברים הללו. צריכים להתרחק מזה כמטחוי קשת.

השקים, רק רגע אחד היהודי 'סובב את הראש' לצד השני, הגוי לקח כמה 'קופיקות' לכיסו.. (הרוויח כמה 'שקלים'), רק אחרי שסיימו לפרוק את כל הסחורה, התחילו לספור את ה'קופיקות' שעל השלחן, ורק אז 'תפס' והבין הגוי את מה שהוא עשה.. כיון שהוא חטף כמה 'מטבעות', נמצא שהוא הפסיד כמה 'שקים'..

סיים ה'חפץ חיים' ע"ה: אותו דבר זה לגבי היהודי הזה שהוא 'מקצר' את השבת מכאן ומשם, והוא לא יודע כי השבת היא 'מקור הברכה', (כך אנחנו אומרים בקבלת שבת). ה'ברכה' באה מכח ה'שבת'. הוא מקצר מכאן ומשם, וחושב ש'מרוויח' בכך, והוא למעשה בדיוק כמו אותו גוי, הוא 'הרוויח' כמה 'פרוטות', אבל הוא הפסיד בסוף החשבון את ה'שקים', הוא הפסיד לאין מספר. אותו דבר גם בענין שלנו לגבי 'ערכאות', הוא חושב שהוא מרוויח, אבל הוא מפסיד.

ז. מי שיראה בפירוש המשניות להרמב"ם (אבות פ"א מ"ח) מה זה 'עורך דין', זה 'עוקר דין'.. [וכך היה אומר מורי זקני איש האלוקים רבי יעקב מונסה זצ"ל זיע"א].

'עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל'
כבר הזכרנו דברי הרד"ק ע"ה - רבי דוד קמחי, היה מגדולי רבותינו הראשונים - איך שהוא מפרש את הפסוק בספר ירמיה: 'עושה עושר ולא במשפט, בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל' (ירמיהו יז יא), ירמיה הנביא צווח ואומר, מי שעושה עושר, זה כמו 'קורא דגר ולא ילד' (ירמיהו שם), כמו שיש עוף ה'קוקיה' (רש"י ירמיה שם) שהיא הולכת ומלקטת בצים של עופות אחרים, ויושבת ודוגרת עליהם, ואומרת 'עכשיו יהיה לי צאצאים משלי', עד שהם בוקעים ויוצאים, וכל אחד הולך ופרח למקומו, כך זה עושה עושר ולא במשפט. שהוא יפסיד את הכל, זה לא יישאר אצלו. שואל הרד"ק: מי עוזב את מי? הוא את הממון, או הממון אותו? והתשובה: שניהם אמת. לפעמים הוא ימות בחצי ימיו (בר מינו), והעושר הזה ילך לאבדון, ולפעמים להיפך, כל ממון ילך לאבדון, ולא יישאר לו ממנו פרוטה אחת. אדם צריך לדעת: ממון שיש לאדם - צריך שיהיה ממון כשר דוקא. ממון המגיע על ידי 'ערכאות' זה גזל גמור.

הנזק המגיע על ידי ממון שלא בא בישרות ובכשרות
ולהוי ידוע: ממון שבא שלא ב'כשרות' - יש לו רק 'תכונה' אחת: 'להרוס' ו'לקלקל' ו'להחריב' ממון שבא לו ב'כשרות' וב'ישרות'. זה ה'רווח' היחיד שיש ממנו. ממון זה 'נדבק' לידיים. צריכים להיזהר שלא יבוא לידי גזילה חלילה.

ח. 'איוב' כשבא 'להמליץ יושר' בעד עצמו, שטוען שהוא צדיק וכל הייסורים שהוא קיבל לא מגיעים לו, (שזה היה הויכוח הגדול בין איוב לרעיו שבאו לנחם אותו, הוא טען: 'אני צדיק, אני חסיד, לא עשיתי שום 'עוון' ושום 'עבירה' ושום 'איסור', מדוע ולמה קיבלתי כאלה 'ייסורים' נוראים?!'), אחד המליצות שהוא מליץ יושר בעד

'התורה חסה על ממונם של ישראל' וישנם דרכים כשרות
'אדם בהול על ממונו' (שבת מג:), ולפעמים כשיש איזה ענינים של דין ודברים של בין אדם לחבירו, הוא רוצה להציל את ממונו, ולא בורר לו את הדרכים ה'כשרות' דוקא.. וחלילה וחס, כבר הזכרנו ופתחנו דברינו בדבריהם הנוראים של רבותינו, כמה שהם רותחים על הדברים האלה. ואם יאמר לך אדם 'מה אני אעשה? וכי אתן לכך שממוני יילך לבטלה?!'. התשובה היא 'לא!'. 'התורה חסה על ממונם של ישראל', התורה לא רוצה שאף אחד מאתנו יפסיד, אדרבא התורה רוצה את טובתנו, והיא נתנה דרכים, ללכת לבית דין לסדר את כל ה'טענות ומענות' שיש לו עם חבירו על הצד היותר טוב, ואם משום מה חבירו יסרב לבוא, יסרב לקיים את הפסק ואת ההכרעה, הוא יכול לקבל 'כתב סרבנות' ובאופן כזה התורה מתירה לו בשופי ובהיתר ללכת לכל 'בית משפט' שבעולם שירצה. (גם ל'בית משפט' של 'סין', לפי החוקה ה'סינית'...). לא נכנס לפרטי ההלכה. אבל העיקר הוא ללכת לפי פסקי ה'שלחן ערוך'. לפי ההלכה הפסוקה. תורתנו לא הפקר. חוקי ופסקי ה'שלחן ערוך' מחייבים ומשעבדים את כולם, כולנו כפופים להם. אין אחד יוצא מן הכלל. ו'החכם עיניו בראשו' (קהלת ב יד) ו'רואה את הנולד', את מה שיהיה ב'סוף', לעתיד לבוא, מה יעמוד לזכותו ומה יעמוד כנגדו, לחובתו.

עצמו ומשבח את עצמו: 'ובכפי דבק מאוס?' (איוב לא ז). לא רק שלא גולתי מחברי, אלא אפילו לא 'דבק' בידי.

אומר ה'מסילת ישרים' (פרק יא) תתבונן מה שהפסוק אומר כאן, ממון לא צריך 'לקחת', אם אתה רק מניח את היד על הממון זה כבר 'נדבק' על הידיים, (יש בהם סוג של 'דבק מגע'...). איוב אומר לך, אני לא רק שלא גולתי, אלא אפילו לא 'נדבק' בי כלום, תראה כמה כף ידי נקיה. וצריך להיזהר מזה.

ההולך בדרך התורה והמצוות - לא יפסיד ולא יינזק

אמנם היצר יאמר לאדם, 'אי אפשר, איך אפשר להפסיד ממון, אתה תצא 'ערום ועריה' (יחזקאל טז ז), בלי כלום'. אלה הם טענות ה'יצר'. אבל צריכים לדעת, יש לנו כלל גדול, מי שהולך בדרך 'תורה ומצוות' מעולם לא ניזוק. לשון הרמב"ם (הל' מתנות עניים פרק י ה"ב) על מצוות צדקה - אבל זה לא דוקא על 'צדקה' זה על כל מצוותיה של תורה, 'תפילין' 'ברכת המזון' 'תלמוד תורה', כולם אהובות וכולם חביבות - "לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע, ולא היזק, נגלל בשביל הצדקה, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום" (ישעיהו לב ז). והוא הדין למי שנוהר במצוה הזאת שלא ללכת לערכאות של גויים, שלא יתגלגל שום הפסד על ידי זה. ה'תורה' ערבה על הדבר הזה. אם אדם הולך בדרכה, הולך ב'דרך התורה', רק טוב ויושר ועושר יהיו לו כל ימי חייו.

צריכים לשנן ולחזור על זה תמיד: מי שהולך בדרך תורה ומצוות לא יפסיד. בשני עולמות הוא לא יפסיד. ה'יצר' אוהב להטעות את האדם: 'אם תעשה כך, איך תרוויח ואיך תשתכר?!'. כמו שה'מסילת ישרים' (פרק יא) אומר שיש הרבה בני אדם שהם אומרים: 'בלי שאני אתעסק קצת עם ממון שהוא 'לא כל כך' כשר וישר, אני לא יכול להרוויח מה שאני צריך'. (את הכל ה'מוכסים' לוקחים לו... לכן הוא מחפש דרכים אחרות...). 'יד חרוצים תעשיר' (משלי י ד), הוא מוכרח לעשות כל מיני חריצויות ושקרים כדי להרוויח. זה הבל ושקר. מי שהולך ישר - לא ינזק ולא יפסיד, לא בעולם הזה, וכל שכן לא בעולם הבא.

ואדם צריך להתרגל ולהתחנך בזה. מי שהולך בדרך של 'תורה ומצוות' לא יינזק אף פעם. אלה דברים פשוטים. רק להשתדל בזה ולעמוד בזה ו'ימים ידברו' (איוב לב ז), 'ימים יוכיחו'. אדם ינסה 'חודש נסיון' ויראה שלא יפסד 'כי הוא זה'. אדרבא תשרה הברכה אצלו. אין

ספק בזה, ומפורש במדרש (דברים רבה פר' ד ס' ה): "אמר הקב"ה שמעו לי, שאין אדם ששומע לי ומפסיד".

יסוד גדול בעבודת ה' יתברך מרבינו נסים גירונדי

מצוה לזכור ולהזכיר מה שלימד אותנו הר"ן בתשובה (סי' עט), הביא דבריו מרן ז"ל בבית יוסף הלכות מגילה (סי' תרצ סעיף י'): למה האדם לא יראה את העניינים של 'תורה ומצוות' שלו כמו העסקים שלו בעולם הזה? אדם יתבונן: אם היו באים לאחד ואומרים לו: 'פותחים איזה עסק רווחי, ואתה יכול להרוויח שם אלפים ורבבות, בא ותשתתף, בא ותשקיע כמה מליונים משלך, ומבטיחים לך שתרוויח', וכי מיד הוא יעשה את זה?! ודאי שלא. אין מישוהו 'בר דעת' שיעשה את זה מיד. למה? הוא מפחד. מי אמר שבאמת העסק הזה 'רווחי', (אולי זה כמו ה'מניות' שאמרו עליהם 'רווחי' ובסוף אפילו 'לצור על פי צלוחיתו' זה לא שווה?!), וכי לא היה לעולמים אנשים שהשקיעו והפסידו כל כספם? אומרים לו: 'תברר, תחקור, תבדוק'. ובאמת הוא הולך ומברר, דורש וחוקר בשבע 'דרישות' ובשבע 'חקירות', ושואל את פלוני ואת אלמוני, ואת כל ה'מומחים' ואת כל ה'מבינים', ואחר כך הוא רואה ש'הכל בסדר', וזה 'רווחי' באמת. אבל כאן מתעוררת השאלה הבאה: 'מי אמר שהשותף הוא איש אמת? אולי השותף הזה הוא 'איש רווחי'.. רוצה להרוויח את הכל לעצמו ולברוח.. מי יודע?'. הוא הולך לברר על השותף הזה אם הוא 'אדם נאמן' וה'דיבור' שלו 'דיבור', וה'עסק' שלו ב'נאמנות', ואמרו לו חבריו: 'הכל בסדר, אין לך מה לחוש'. וכי עכשיו כשהוא צריך להשקיע את כספו הוא משקיע את הכל בבת אחת? לאט לאט. כמה הוא הוא מפחד ומהסס, לבו נוקפו כל פעם מחדש, הוא חושש 'אולי לא כדאי'.. כך זה ההתנהלות של האדם בענייני העולם הזה. מתי שזה 'ממון' שלו, הוא דואג מאד.

אומר הר"ן: למה לא יהיו מעשה המצוות כענייני העולם הזה? לגבי קיום המצוות כל אחד אומר: 'זה בסדר..', 'יש מתירים', 'יש מקילין..', (ואם אין מקילים, אומר לך: 'אני מיקל..'). זה ראי ה'פזיזות'. אם אדם זורע 'פזיזות' סופו הוא שיקצור 'חרטה'. [א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס תפארת חיים (עמוד סב והלאה). עש"ב].

פרשת משפטים - בין אדם לחבירו תמיד תהיה ביאראצייט של ר' ישראל סלאנט זצ"ל

דבר נוסף ששייך לפרשה שלנו, פרשת משפטים, הפרשה הזו רובה ככולה עוסקת בעניינים של בין אדם לחבירו, 'עבד עברייט', ואחר

ט. טעם הדבר ש'עבד עברי' נמכר בגנבתו.

'עבד עברי' הוא אדם שגנב, ואין לו מה לשלם, מה עושים אותו? מוכרים אותו לעבד. וכבר הזכרנו בשם ר' יענקלה ראדיצקובר זצ"ל, שהוא אומר: 'אדרבא, צא וראה, כמה זה מכון הדבר, אם היום אחד גונב מהשני כמה אלפים ורובבות, ואחר כך תופסים אותו ואין לו מה לשלם, מה עונשו? ישלחו אותו אולי שנה או שנתיים לבית הסוהר. ואחר כך מה יהיה? אחרי שהוא יצא (ויקבל 'שליש הקלה' כיון שהוא התנהג יפה ב'כלא', הוא לא 'גנב' שם..). הוא יאכל את מה שגנב מקודם, את 'גיגעו כפיו של חבירו שהוא עשק וגזל אותו. אבל לפי דין תורה, אדם שגנב ואין לך מה לשלם, 'ונמכר בגנבתו' (שמות כב ב), נמכור אותו לעבד, תעבוד, ובה תפרע את מה שהשני נפסד. אין דבר כזה שאתה תהנה ממה שגנבת. הלכת לגנוב כי לא רצית לעבוד - מידה כמגד מידה תעבוד!'

אמנם צריך לדעת איך לשעבד אותו, 'כל הקונה עבד לעצמו, כקונה אדון לעצמו', יש הרבה פרטי הלכה לדעת איך להתנהג אותו, אסור לזלזל בו, צריך להתנהג אותו בכל הלכות דרך ארץ, הרי הוא יהודי. אם יש לרבו כר אחד שהוא ישן בו בלילה, הוא צריך לתת את זה לעבד, (והאדון יישאר ער.. שלא יישן..). אם בעל הבית אוכל 'בשר' ו'דגים', הוא חייב לתת לו אותו דבר, הוא לא יכול לומר

כך 'שומרים', ו'אבות נזיקין', והזהירות שצריכה להיות בבין אדם לחבירו. וצריכים להשגיח בזה היטב. וכבר דורשי רשומות אמרו, שהגאון רבי ישראל מסלאנט זצוק"ל, זיע"א, שהוא מסר נפש לחנך לדורות על הענין הזה של 'בין אדם לחבירו', תמיד ה'יארצייט' שלו יוצא בשבוע של פרשת משפטים, השנה כ"ה שבט זה ביום שבת קודש פרשת משפטים [האידינא תשע"ט: ביום חמישי], כיון שפרשת משפטים זה עניינים של 'בין אדם לחבירו', ור' ישראל ע"ה הוא חינוך והכנים והחדיר לכלל ישראל בדורו את המושג הזה שאדם ידע שיש 'בין אדם לחבירו', ועד כמה צריך להיזהר בהלכות הללו. כמו שאדם לומד שאר ההלכות, (יש הלכות 'שבת' ויש הלכות 'תפלה' ויש הלכות 'ברכת המזון'), כך גם יש את הלכות בין אדם לחבירו שנוהגות יום יום ושעה שעה. זה לא רק אם יש לו 'דין' ודברים' עם חבירו, אם נשבר לו או שקרה לו איזה 'תאונה' נזכרים שיש 'בין אדם לחבירו', זה נוהג על כל צעד ועל כל שעל, בכל פרט ופרט. והוא חינוך והדריך שיש להיזהר בזה למאד.

מצוה על חשבון השני - אינה מצוה

פעם הזמינו אותו לאיזה 'סעודת מצוה', זה לא היה פשוט בשבילו לבוא, אבל הסכים בכל זאת ללכת, נטל ידיו בצמצום, כמה שנצרך מים בדיוק, לא יותר אפילו מעט. ואילו בעל הבית כשנטל את ידיו הוא נטל בשני 'דליים' מים.. (לא 'ספל'..). למה? כיון שהגמרא (שבת סב:) אומרת שמי שרוצה להעשיר יש סגולה שישפוך הרבה מים. לכן

לו שיאכל דברים פשוטים. כך אומרת הגמרא במסכת קידושין (כב.). וראה לשון הזהב של הרמב"ם הלכות עבדים (פ"א ה"ט ושם פ"ט ה"ח). ע"ש.

י. הוא נפטר בכ"ה שבט, שנת תרמ"ג, השנה ימלאו 102 שנה להסתלקותו לחיי עד. (האידינא תשע"ט: 136 שנה להסתלקותו). [א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס תפארת חיים (עמוד עט והלאה) על הגאון רבי ישראל סלאנט זצ"ל. ע"ש].

הוא שפך 'דלי' על כל יד בנפרד, כדי שיהיה עשיר גדול. ובעל הבית התפלא, 'ר' ישראל שזהיר במצוות ומדקדק עד קצה אחרון, כך עושה נטילת ידיים? זה נטילת ידיים של תשעה באב...'. שאל אותו אחר כך, 'מחל לי כבוד הרב שאני מעיר ומעורר, אבל תורה היא וללמוד אני צריך, ילמדנו רבינו, ראיתי אותך עושה נטילת ידיים ב'צמצום', בקושי 'מזלף' מים. הרב ראה אותי, אני שפכתי 'ארבעים סאה' על כל יד.. מה הטעם שהרב כל כך צמצם?!'. אמר לו 'ר' ישראל ע"ה: 'מחילה מכבודך, מי שואב את המים? אתה הולך ושואב מהבאר? אתה הולך להביא את הדליים מהבאר לבית?'. אמר לו בעל הבית: 'מה פתאום? אני בעל הבית! השואבת זה אשה אחת שהיא ה'טבחית' והיא ה'מבשלת' והיא ה'שואבת', על הכל היא אחראית', אמר לו 'ר' ישראל: 'ועליה אתה רוצה לגלגל את העשירות שלך?!' שהיא תתייגע ותשאב כמה וכמה דליי מים בשביל שאתה תיטול ידיים בשפע? זה לא מצוה! (ואם זה 'מצוה' - זה 'מצוה הבאה בעבירה'). אם אתה מחמיר - על חשבונך. אם אתה בעצמך הולך ושואב את המים מהבאר, תיטול גם באר שלימה. אבל כשאתה רוצה לעשות 'הידורים' ו'חסידויות' ו'צדקויות' ו'מצוות' ו'סגולות' על כתפיים של חברך - זה כבר לא מצוה!', כך הוא השיב לו.

הרבה פעמים אדם עושה מצוה, וחושב ש'הותרה הרצועה', הכל מותר לו, לא איכפת לו מהחבר שלו. עובר ליד בית הכנסת ושומע את החזן מגיע ל'קדושה', הוא רץ מהר פנימה כדי לצעוק 'קדוש, קדוש, קדוש' וכו', ובדרך - הוא מפיל 'חללים'.. העיקר שאחר כך הוא צועק קדוש.. תשב בחוץ ואל תצעק כלום. אל תרמוס את חבריך. זה לא 'מצוה', ההיפך. אתה עושה מצוה - תעשה בצורה שאף אחד לא יפגע ממנה כלל. אבל ברגע שהשני סובל, זה כבר לא מצוה. ואת זה השריש בכלל ישראל הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל. על זה הוא מסר נפש. על העניינים הללו של זהירות בבית אדם לחבירו עד קצה אחרון. זה

מה שהוא חינוך והדריך את האדם בחינוך המידות. כאשר אתה עושה מצוות, תיזהר שלא יהיה פסידא וכאב וצער לאחרים. קיום מצוה לא מתיר לאדם לעשות מה שרוצה. צריכים להיזהר בדברים הללו.

זהירותו מפני חשש גאווה

מספרים עליו שבעה שהוא תחיל עם הענין הזה של 'תנועת המוסר', היו כאלה שהתנגדו קצת כנגד הדבר הזה, ופעם הזמינו אותו לומר שיעור באיזה 'בית הכנסת', וכך היה מקובל, שהרב לפני שנכנס לבית הכנסת היה תולה פתק על מה יהיה נושא השיעור, (מראי מקומות), ועל פי זה היה לוקח את הדף והיה אומר את השיעור שלו, לפי מה שהוא נתן למעיינים ולמי שירצה להתכונן לקראת השיעור ידע על מה השיעור יהיה. וכך היה, הוא עלה לבימה כשהגיע הזמן של השיעור, והביאו לפניו את הפתק, ואומרים שהיה שם מאה מראי מקומות ציונים בתלמוד! שיעור אדיר זה היה. ובתחילת השיעור, לפני שהוא התחיל, ראו אותו שהוא 'החוויר', נעשה כ'סיד', איזה רגעים עמד בדומיה, ורק לאחר מכן התחיל למסור את השיעור בגאונות אדירה.

אחר כך שאלו אותו התלמידים שיסביר להם פשר דבר, מדוע שתק ו'החוויר' בתחילת השיעור? והתברר שהיו איזה אנשים שהחליפו את הדף עם המראי מקומות, הם ידעו שהרב יבוא והוא הכין על דף זה, על סוגיא זו, הוציאו את הדף הזה, כתבו דף אחר, ורשמו מראי מקומות סתמא בלי קשר ביניהם, גמרא מסכת זו וגמרא זו, ובדף זה וזה וכו', סתם ציונים. רצו לראות מה ר' ישראל יעשה, הרי הוא לא ידע ויהיה לו בושה. אבל ר' ישראל מיד כשעלה לבימה 'תפס' ששינו את את כל ה'מראי מקומות' שהכין, והתחיל אצלו מאבק פנימי, האם למסור את השיעור, או כדאי שהוא ירד. מה צדדי הספק? הוא פחד

שאם הוא יגיד את השיעור עכשיו, אולי יהיה משהו בתוך עמקי לבבו שיגיד 'ר' ישראל מי כמוך, החליפו לך מאה מראי מקומות ואתה יכול להגיד מיד שיעור חדש, אשריך וטוב לך', ומפני שיהיה לו את ה'נגיעה' הזו ה'דקה מן הדקה' של החזקת טובה לעצמו, לכן באותם רגעים הוא עיין האם באמת כל מה שהוא אומר הכל לשם שמים, או שחלילה יש אחוז 'דק מן הדק עד אין נבדק' של איזה נגיעה פרטית אצלו, וכשנתברר אצלו שבאמת כל מגמתו וכוונתו היא לשם שמים, הוא קם ואמר את השיעור, למרות שהחליפו לו את כל המראי מקומות, והוא צריך למסור שיעור לפי הסדר הזה, בשבילו זה היה קל, הרי הוא היה 'שר התורה', זה לא אצלו 'נפקא מינה' ה'מראי מקומות'.. אבל הוא היה 'שר התורה', הכל אצלו הולך בקל.

גאונותו וגדלותו בתורה

ובאמת ר' ישראל היה גאון עולם, מה נאמר ומה נדבר, הגאון ר' חיים בריסקער זצ"ל היה אומר, כי שלושה גאוני ארץ, גאוני הגאונים, היו בדורו, הראשון, אבא שלו, הגאון בעל 'בית הלוי' (וכבר דיברנו עליו לא פעם - וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ט, פרשת ויחי תשע"ט, עמוד יז) , והגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל (והזכרנו מההספד של תלמידו עליו - ראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק יב, פרשת בא תשע"ט, עמוד כד והלאה), והגאון רבי ישראל סלאנט זצ"ל, שהם היו ענקים שבענקים, גדלות בתורה שאין לשער ואין לתאר. ר' ישראל ע"ה היה יודע ש"ס עם תוספות בעל פה. ידע את כל התלמוד כולו גפ"ת - גמרא רש"י ותוספות - בעל פה מילה במילה. אצלנו זה לא 'מצויר' כך, חושבים שר' ישראל היה איזה איש מוסר וכו', לא יודעים על הגדלות בתורה שלו, אין לשער בכלל.

הוראתו על חשש פיקוח נפש

בזמנו בשנת תר"ט בוילנא, כשר' ישראל היה בן שלוששים ושמונה, פרצה (ל"א) מגיפה בעיר וילנא, 'חולירע' (בר מינ')*. ובאותו שנה ב'יום הכיפורים' הייתה שאלה גדולה מה לעשות, הרי אם לא יאכלו, יהיו בצום, ייחלשו, ויש סכנה שחלילה החולי יתגבר ויתפשט יותר. ודעת ר' ישראל הייתה שצריכים לאכול, כיון שהתורה אמרה 'וחי בהם' (ויקרא יח ה) ולא שימות בהם (יומא פה:), פיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה. מי אמר שצריכים לצום? הבורא יתברך. והוא זה שציווה השנה לאכול ביום הכיפורים מפני פיקוח נפש. וביום הכיפורים עמד ר' ישראל בבית הכנסת הראשי בעירו, אמר להם: 'על דעת המקום ברוך הוא, כל אחד ואחד חייב ביום הכיפורים הזה לאכול ולשתות, שאם לא יאכל וישתה יש חשש של סכנת נפשות בזה!', והוא בעצמו הוציא ולקח 'עוגה' ובירך לפני כולם 'בורא מיני מזונות' ואכל. ראו כולם שאפילו ר' ישראל שהיה שר התורה, ושהוא מדקדק במצוה קלה כבחמורה עד קצה אחרון - אף על פי כן אוכל ביום הכיפורים, כולם אכלו.

ואחר כך יצא על ה'פסק' הזה רעש גדול, כמה מהרבנים שבעירו לא הסכימו להיתר 'כללי' כזה, אם יש שאלה לגבי יחיד, יש לדון בה לגופו של אדם, אבל לא להתיר 'היתר כללי' לכלל הציבור כולו. ור' ישראל פרסם שימסור שיעור, וכל התלמידי חכמים שבעיר באו

יא. ר' ישראל נחליץ חושים להציל את היישוב שם, הוא לקח ארבעים או שלושים אברכים צעירים, בחורים, והתפקיד שלהם היה לטפל בכל מי שנעשה חולה, הוא ארגן מעין בית חולים פרטי עם מיטות ורפואות, וכל מי שהיה חולה היו מטפלים בו. והוא הבטיח לאבות של הבחורים הללו, 'אני ערב, על הכתפיים שלי, שאני לוקח אותם ויחזיר אותם בריאים ושלמים! לא יאונה להם כי הוא זה!', ובאמת כך היה, אף אחד מהבחורים הללו לא נדבק במחלה של ה'חולירע' (או מחלות אחרות). והם טיפלו והצילו שם נפשות בלי סוף.

לשיעור, חשבו שמסתמא הוא יסביר על סמך מה הוא קבע את ה'פסק' הזה להיתר כללי לכל הציבור כולו. אבל ר' ישראל עמד, ובמשך שש שעות רצופות הוא אמר פלפול אדיר בענייני 'טומאת נגעים'. פלפול שאין כדוגמתו, בעמקות אדירה בסוגיות הללו. (יש כאלה שלא מבינים מה זה בכלל 'טומאת נגעים'...). ראו כולם שבאמת 'ידיו רב לו', משכמו ולמעלה בחכמת התורה.

במה התעסק סמוך לפטירתו

מספרים עליו שקודם פטירתו - הוא נפטר בעיר 'קניגסברג' (עיר שם בחוצה לארץ) - הוא הרגיש שהוא עומד להיפטר, אבל אף אחד מבני המשפחה, או מהתלמידים (ר' איצ'לה והסבא מקעלם) לא היה אתו, אלא הוא היה שוכב חולה בבית של איזה מישהו, יהודי פשוט. וברגעים האחרונים, בשעה האחרונה שלו, שהוא יודע שעוד רגע קט הוא עולה ל'בית דין של מעלה', (אשר כל ימיו הוא היה חרד חרדה עצומה ואדירה מ'עוון' ו'יום המשפט', כל ימיו היה ב'חלחלה' מפני ה'משפט' ב'בית דין של מעלה', תמיד הוא עורר 'מה נשיב ביום פקודה', רואים בכתבים שלו, ב'איגרת המוסר' שלו, וב'מכתבים' שלו בספר 'אור ישראל'), ובשעה האחרונה שלו, (שודאי שכל כולו היה קדש קדשים לה' אלהים, כל כולו היה מונח במחשבות של 'תשובה' אמיתית מעומקא דלבא), מה הוא עשה? במה הוא התעסק? הוא קרה לאותו יהודי שהיה שם בבית, והתחיל לדבר אתו, אמר לו: 'העולם יש להם פחד מה'מת', מפחדים מהמת. אבל תדע לך שה'מת' לא עושה כלום.. (לא ראינו אף 'מת' שהזיק למישהו.. הוא לא 'נושך'..), תדע לך שהחרדה הזו אין לה שום בסיס הגיוני וטבעי שיש מה לפחד מה'מת'. אבל כך זה, אדם שיודע שבחדר הזה יש 'מת' הוא כולו מתיירא ומתפחד. תשאל אותו: 'על מה אתה מפחד? וכי ראית שהוא קם?.. הוא לא קם..

אם כן ממה הפחד שלך?'. הוא לא יודע בעצמו. אבל זה ההרגשה. אבל האמת היא שאין מה לפחד כלל'. כך הוא התחיל ל'הרגיע' את אותו יהודי, כיון שהוא הרגיש שעוד רגע קט הוא עומד להיפטר מן העולם, ואותו יהודי יצטרך להישאר אותו, כי לעזוב אותו הוא לא יעזוב, והוא ישב ב'חיל' ו'חלחלה' ו'רעדה', ונמצא שר' ישראל גורם לו להצטער, לכן היה צריך להפסיק את כל המחשבות של 'תשובה', ולדאוג לטובתו של היהודי, להרגיע ולעודד אותו שאין לו מה לדאוג ומה לירא ומה לחרוד. זה אדם שכל כולו חושב על השני. לכן נפטר בפרשת משפטים.

'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם'

העיד תלמידו ר' איצ'לה בלאזר זצ"ל שהוא חקר ובירר, וה'משפט' האחרון של ר' ישראל קודם פטירתו היה, 'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם' (אבות פ"ד משנה כא). והוא דקדק דברי המשנה, לא כתוב 'מוצאין את אדם מן העולם', אלא 'מוציאין את האדם מן העולם', האדם (בה"א הידיעה), בא ללמדנו שאפילו יהיה הגדול שבגדולים, אבל עדיין הקנאה התאוה והכבוד יכולים להוציא אותו מן העולם. צריכים להיזהר ולעבוד על הדברים האלה היטב. ואם לא יעבור עכשיו כל כמה שיזדקן וישתגר בדבר הזה יהיה קשה לו יותר. אם אדם לא עובד מתחילה - כאשר הוא יתרגל לזה, זה יהיה דבוק ומושרש בו³.

יב. הכרתי יהודי שהיה דבוק ב'חמדת הממון', וכל עניינו היה תמיד רק לאסוף כסף מכל מיני אנשים, תמיד היה מבקש כסף מכולם, היה תובע בפה מלא, 'תנו לי', ו'עוד תתנו לי', וראיתי בזקנותו (אני ראיתי בעיני) שהיה הולך לבקש כסף כהרגלו, והיו נותנים לו, אבל מרוב חוליו ומרוב חלישותו לא היה יכול לתפוס ביד, היו מניחים לו ביד כסף וזה היה נופל לו, והיו צריכים להרים ולהניח לו עוד הפעם ועוד הפעם בתוך היד עד שהיה מצליח לתפוס את הכסף. ואף על פי כן

לימוד ספרי מוסר ויראה - להתעורר שעה אחת קודם לשוב בתשובה זה מה שלימד אותנו ר' ישראל, לימוד ספרי 'יראה' וספרי 'מוסר', זה מה שמועיל, ולא להיות 'פתי', לחשוב ולדמיין שהוא עושה מה שצריך לעשות. ידוע המעשה שפעם הוא אמר שיעור על מידת ה'בטחון', כמה המידה הזו מעולה, 'הבוטח בה' חסד יסובבנו' (תהלים לב ו'), והוא אמר שמי שבוטח בבורא יתברך ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו שהוא באמת זן ומפרנס לכל, ובידו הכל, והוא מאמין באמונה גמורה ושלמה בזה, הוא בוטח בזה מאה אחוז - לא יחסר לו מזונות. הקב"ה ימציא לו סיבות שיהיה לו פרנסה בנחת. והיה שם איזה 'צבעי' בעיר שהוא שמע את השיחה של הרב, ואמר לבני ביתו: 'אני מקבל על עצמי להיות בוטח אמיתי, והקב"ה ייתן לי את הפרנסה שלי ברווח ולא בצמצום', מה עשה? הלך וקנה שטר הגרלה 'מפעל הפייס' (שזה היה שם פעם בחצי שנה בערך, והזוכה היה מרוויח מאה אלף רובל, סכום אדיר בימים ההם, היה יכול להיות 'רוטשילד'..), 'בזאת אני בוטח', אני כבר לא יוצא למלאכה, אני אשב בבית ואקרא תהילים, ומכאן תבוא הישועה. וכך היה, ישב בביתו הפסיק לצאת למלאכתו ולעבודתו. שבוע הראשון גמרו את כל ה'מזומנים' שיש בבית, בשבוע שני אמרו לו 'כסף מנלן? תצא לעבודתך', אמר להם: 'בשום פנים לא, אני בוטח בה', תמכרו את הכסאות, תמכרו את השטיחים, תמכרו את הוילנות, תמכרו את

הוא לא הפסיק מללכת ולבקש עוד כסף. אתה רואה בעצמך שאתה כבר לא יכול לקחת, אין לך אפילו כח לאחוז בזה, אבל הוא ממשיך. למה? כי הוא כבר 'שבו' בתאוה הזו של ה'ממון', הוא לא יכול להפסיק. בבוקר בבוקר, מיד כאשר זורחת השמש הוא כבר רץ למלאכתו.. חבל לו על הזמן.. רח"ל.

יג. ויש דבר פלא פלאות במדרש שוחר טוב (מזמור לב, ג), 'הבוטח בה' חסד יסובבנו', ואפילו רשע! אפילו רשע, אבל הוא בוטח בה', הוא יזכה ל'חסד יסובבנו'. [ונתבאר במקומו בס"ד].

עצמכם.. תמכרו הכל - אני לא הולך לעבוד! ובאמת זה מה שהם עשו, הלכו ומכרו מרכושם, עד שגם זה נגמר. אמרו לו בני הבית: 'אין פרנסה, אין אוכל ושתיה!'. אמר להם: 'אל תדאגו, אני בוטח בה', עוד מעט יבוא התאריך של ההגרלה ואני ארוויח!'. הלכו וסיפרו לר' ישראל על יהודי זה שקנה מידת הבטחון באמיתות. אמר ר' ישראל 'בא נבדוק אותו', בא אליו, דיבר וחקר אותו, התגלגלה השיחה על דא ועל הא, אומר לו ר' ישראל: 'שמענו עליך שכך וכך הענין, שאתה באמת בוטח וכו', וכבר הכנת לעצמך את השטר הזה שתרוויח ותזכה בו במאה אלף רובל. ובכן, אני נותן לך מזומן תשעים וחמש אלף רובל אם אתה נותן לי את השטר שלך!'. אמר לו: 'אדרבא, זה עסק טוב, תקח'. אמר לו ר' ישראל: 'אתה לא בוטח אמיתי בה! בוטח אמיתי לא יהיה מוכן להפסיד אפילו פרוטה אחת, אם הוא יודע שזה בוודאי יגיעו לו. מי מסכים לתת שטר של מאה אלף רובל בעבור תשעים וחמש אלף רובל?! רק מי שאין לו ידיעה באמת שזה שלו, שהוא לא 'מאמין' באמת שהוא יזכה בזה. זה לא 'בטחון'. תחזור לעבודתך ולמלאכתך!..

בטחון אמיתי בבורא יתברך

צריך שהבטחון בבורא יתברך יהיה בטחון אמיתי. לא בטחון מזויף. 'בטחון' זה דבר גדול. אבל זה לא קל. צריכים ללמוד את העניינים הללו, ילמד ב'חובות הלבבות' על הבטחון. זה לא דבר קל ופשוט, כמו שאמרו: אסור לאדם שילבש בגדים שאינם מתאימים לו (וראה מסילת ישרים פרק יא). צריך להכיר את ערכו וללכת לפי ערכו. ו'הבא להיטהר מסייעין בידו'.

המבחן לענוותן אם הוא ענוותן אמיתי או לא

וכך זה בכל המידות כולם, יש מידות אמתיות, ויש מידות מזוייפות, יש לכל מידה שני צדדים (כמבואר על פני כל ספר ארחות צדיקים). במידת ה'ענוה' יש ענוה כשרה, 'ונחנו מה' (שמות טז ז), שאדם מרגיש בעצמו את אפיסות ערכו. וכנגד זה יש מידת הענוה שהיא מזוייפת. מה הבחינה בניהם? איך אדם ידע אם הוא באמת ענוותן אמיתי או שזו ענוה מזוייפת? יש לנו כלל - כך לימד אותנו הגאון מהרש"ם בשם רבותיו - אם אדם אומר על עצמו שהוא באמת כלום, 'ונחנו מה', 'אפס אפסים', ואת חבירו הוא מכבד, הרי זה סימן שהוא ענוותן אמיתי. אבל אם הוא אומר 'אני אפס' - אבל החבר שלי הוא אפס אפסים' (או פחות מזה...), זה ענוה מזוייפת. זה לא ענוה אמיתית. כי את החבר שלך אתה צריך לכבד ולתת לו את כל הכבוד שמגיע לו. אמת היא שאתה 'בן מלך', כמו שהגמרא (שבת סז.) אומרת 'כל ישראל בני מלכים הם'. (ויש הרבה שתובעים את זה בפה מלא... 'תחלוק לי כבוד, אני בן מלך..'). אבל אל תשכח שהחבר שלך הוא גם בן של מלך.. תחלוק לו גם את הכבוד הראוי לו. ה' יהיה בעזרנו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

א. בענין עבודות המותרות בעבד עברי

שמות (כ"א ב'): "כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד, ובשביעית יצא לחפשי חנם", ובמכילתא שם: "שש שנים יעבוד שומע אני בין עבודה שיש בה בזיון בין עבודה שאין בזה בזיון, תלמוד לומר כשכיר כתושב (ויקרא כ"ה), מה שכיר אין אתה רשאי לשנותו מאומנתו, אף עבד עברי אין אתה רשאי לשנותו מאומנתו, מכאן אמרו לא יושיבנו רבו באומנות שהיא משמשת לרבים כגון חייט, בלן, ספר, טבח, נחתום. רבי יוסי אומר אם היתה מלאכתו מיוחדת לכך יעשה, אבל רבו לא ישנה עליו. כשכיר כתושב מה שכיר עובד ביום ואינו עובד בלילה, אף עבד עברי עובד ביום ואינו עובד בלילה. רבי יוסי אומר הכל לפי אומנתו". [ובפירוש התורה לבעל הרוקח שם (דף קכ"א): "שש שנים יעבד, בגיטריא טבח, חיט, נחתום, בלן, ספר, ולא בלילה"].

והרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות עבדים (פ"א ה"ז) כתב: "אינו נוהג בו [בעבד עברי] אלא כשכיר שנאמר כשכיר כתושב יהיה עמך, ומותר לספר לו שערו, ולכבס לו כסותו, ולאפות לו עיסתו, אבל לא יעשה אותו בלן לרבים, או ספר לרבים, או נחתום לרבים, ואם היתה אומנתו זאת קודם שימכר הרי זה יעשה, אבל לא ילמדנו בתחילה מלאכה כלל אלא אומנות שהיה בה היא הוא שעושה כשהיה עושה מקודם" עכ"ל.

וי"ש לדעת מדוע הרמב"ם ז"ל הזכיר רק בלן ספר ונחתום, ולא הזכיר גם חייט וטבח שהזכירו במכילתא, וגם יש לדעת מדוע לא הזכיר הרמב"ם ז"ל דברי המכילתא שאינו עובד בלילה ועיין קידושין (ט"ו ב'), ועיין לחם משנה שם וצ"ב.

שוב ראיתי בספרא (פרשת בהר סיני פ"ז ה"ג): "יעבד עמך, שלא תמסור לו אומנתו לאחר, שאם היה בלן לרבים, ספר לרבים, נחתום

לרבים לא יעשה, רבי יוסי אומר אם היתה אומנתו לפנים מיכן יעשה, אבל רבו לא ילמדנו בתחילה. אבל אמרו חכמים מספר לו את שערו, ומכבס לו את כסותו, ואופה לו את עיסתו".

ולכאורה נראה שמכאן מהספרא העתיק הרמב"ם ז"ל דבריו ולא מהמכילתא דמשפטים הנ"ל, שהרי מזכיר שלרבו מותר לספר לו שערו, שנזכר רק בספרא ולא במכילתא, ולכן הביא רק את שלשת הדוגמאות שנזכרו בספרא והשמיט חייט ובלן שנזכרו במכילתא.

אלא שהיא גופא צ"ב, מדוע רבותינו בספרא לא הזכירו לחייט ובלן כמו שהזכירו רבותינו במכילתא, ובפרט קשה שראיתי בפירוש ברכת הנצי"ב על מכילתא שם (דרי"ד ע"ב) שכתב שהספרא חולק על המכילתא במקור הדרשה דנפיק ליה מקרא "דויעבוד עמך", אבל המכילתא דורש מקרא ד"שכיר כתושב", וכן הרמב"ם סתם כמכילתא שכל זה נתמעט מקרא דשכיר ע"ש, וכל זה צ"ב ובדיקה בדברי רבותינו המפרשים וכעת לא איסתייעא מילתא ורשמתי למזכרת בס"ד.

ב. בענין בעל השור נקי

שמות (כ"א כ"ח): "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי".

בבא קמא (מ"א ב'): "השתא דנפקא ליה איסור אכילה ואיסור הנאה מלא יאכל את בשרו, בעל השור נקי למה לי. להנאת עורו, דסלקא דעתך אמינא בשרו הוא דאסור בהנאה, אבל עורו נשתרי בהנאה, קא משמע לן בעל השור נקי. ולהנך תנאי דמפקי ליה להאי בעל השור נקי לדרשה אחרנא כדבעינן למימר קמן, הנאת עורו מנא להו. נפקא להו מאת בשרו את הטפל לבשרו מאי ניהו עורו. והאי תנא את לא דריש כדתניא שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני

היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש, אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי שכר על הפרישה, עד שבא רבי עקיבא ולימד את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים".

ופירש רש"י ז"ל: "והשתא דנפקא ליה אכילה והנאה מלא יאכל, כרבי אבהו להיכא דשחטיה וכ"ש להיכא דסקליה בעל השור נקי למה לי: את לא דריש, כדתניא דפירש מהן נחמיה: אתין וגמין, ריבויין: שהגיע לאת ה' אלהיך תירא, לא ידע מה לרבות".

ומפורש בתלמוד דלאותם תנאים שדרשו קרא בעל השור נקי לדרשה אחרינא, אזי הם דורשים את לרבות, ודלא כשמעון העמסוני דלא דריש את לרבות.

והנה בבא קמא שם (מ"ב רע"א) אמרו: "תניא אידך בעל השור נקי רבי יוסי הגלילי אומר נקי מדמי ולדות", הרי שרבי יוסי הגלילי דורש קרא דבעל השור נקי לפטור מדמי ולדות שאם נגח אשה ויצאו ילדיה פטור, ולפי זה יוצא דרבי יוסי הגלילי דורש את לרבות כנ"ל.

חגיגה (י"ד א'): "כתוב אחד אומר כרסיה שביבין דינור, וכתוב אחד אומר עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב. לא קשיא אחד לו ואחד לדוד, כדתניא אחד לו ואחד לדוד דברי רבי עקיבא, אמר לו רבי יוסי הגלילי עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול, אלא אחד לדין ואחד לצדקה".

ופירש רש"י ז"ל: "כרסיה, משמע כסא אחד, כרסון רמיו שני כסאות הוטלו, נתקנו לישב עליהן: שכינה חול, להושיב אדם בצידו".

ודברי התלמוד דחגיגה הובאו בילקוט שמעוני דניאל (רמז אלף ס"ה), וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו מ"י החסד ח"ב על ילקוט שמעוני (שם דקס"ו ע"ד) שכה כתב: "עקיבא עד מתי אתה

עשה קודש חול, אמר אלי בני אברהם נר"ו דרבי יוסי הגלילי כשמעון העמסוני סובר דפרש מלדרוש את לרבות תלמידי חכמים, אבל רבי עקיבא כארי דורש את, ולזה אמר לו רבי יוסי הגלילי עד מתי".

ועם שדפח"ח, מכל מקום הרי לפי האמור רבי יוסי הגלילי עצמו דורש את לרבות וכרבי עקיבא, ולא ידעתי מדוע הגאונים אב ובנו לא העירו מכאן, וכמשנ"ת וצ"ע.

ודע דכטענת רבי יוסי הגלילי דרבי עקיבא עשה קדש חול מצינו, גם איפכא, שאמרו במדרש קהלת רבה (פ"ז ס"ב): "כתיב אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם, אמר רבי יוסי הגלילי אומה ואלהיה, אמר לו רבי עקיבא עשית קדש חול" ודוק. [ועיין סנהדרין (ל"ח א'), וירושלמי סוכה (פ"ד ה"ג), ומכילתא (פרשת בא פרשה י"ד), וספרי (פרשת בהעלותך) ודוק].

והאידנא ראיתי בשיטה מקובצת בבא קמא שם, ובתוספות מנחות (י"א ב') מה שכתבו שם בענין רבי יוסי הגלילי דורש את, ועיין בפסקי הרא"ש בכורות (פ"א ס"ה), וכתבתי למזכרת עד שנעיין בה.

ג. בענין חזר ושנה שור וחמור

שמות (כ"א ל"ז): "כי יגנוב איש שור או שה, וטבחו או מכרו, חמשה בקר ישלם תחת השור, וארבע צאן תחת השה".

ופירש רש"י ז"ל: "תחת השור תחת השה, שנאן הכתוב לומר שאין מצות תשלומי ארבעה וחמשה נוהגת אלא בשור ושה בלבד".

וכתב בעיקר שפתי חכמים שם (אות ה'): "דלא תימא ילפינן שור שור משבת והכל בכלל, על זה פירש שנאן פירוש שה דרישא ושור דסיפא למה לי אלא לאשמועינן שור ושה בלבד".

ויש להבין דשם (כ"ב ג') כתוב: "אם המצא תמצא בידו הגניבה משור ועד שה עד חמור עד שה חיים שנים ישלם", ופירש רש"י ז"ל: "משור ועד חמור, כל דבר בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים שהרי נאמר במקרא אחר [לקמן פסוק ח'] על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה ישלם שנים לרעהו".

וצ"ב מדוע כאן לא נאמר דשנאן לומר דווקא הם דהיינו שור חמור וכו', כמו שאמרו גבי טביחה ומכירה, ועיין.

ד. בענין מכשפה לא תחיה

ט"ו תמוז תשמ"ב.

שמות (כ"ב י"ז): "מכשפה לא תחיה, כל שוכב עם בהמה מות יומת".
סנהדרין (ס"ז א'): "מכשפה לא תחיה, אחד איש אחד אשה, אם כן מה תלמוד לומר מכשפה מפני שרוב נשים מצויות בכשפים".

עירובין (ס"ד ב'): "אמר מר ואין מעבירין על האוכלין, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי לא שנו אלא בדורות הראשונים שאין בנות ישראל פרוצות בכשפים, אבל בדורות האחרונים שבנות ישראל פרוצות בכשפים מעבירין". ועיין ברכות (נ"ג א'), וסוטה (מ"ח א'), ובחיבורי ברית יעקב (סימן ל"ו הערה י') עיין שם.

ולבאורה מעולם היו שכיחי מכשפות ואף בדורות הראשונים, שרוב נשים מצויות בכשפים ולכן התורה הוציאה האזהרה בלשון מכשפה לא תחיה כנ"ל ועיין.

והנה בעירובין דלעיל בעל השמועה הוא התנא **רבי שמעון בר יוחאי**, והוא עצמו אמר במסכת סופרים (פט"ו ה"י) הטובה שבנשים כשפנית, ולא משמע דכונתו רק לדורות האחרונים ועיין. [מיהו גירסת הרי"ף והרא"ש בעירובין שם רבי שמעון בן יהוצדק ודוק].

ורש"י ז"ל בפירושו לתורה שם כתב: "מכשפה לא תחיה, אלא תומת בבית דין, ואחד זכרים ואחד נקבות אלא שדבר הכתוב בהווה שהנשים מצויות מכשפות". ומקור הדברים במסכת סנהדרין הנ"ל.

ובתב רבי אליה מזרחי ז"ל בביאורו לרש"י שם: "לא תחיה אלא תומת בבית דין. לא כמו "לא תחיה כל נשמה", שהוא אזהרה לכל מוצאו שיהרגנו, ואין צריך לא עדים ולא התראה ולא בית דין" ועיין למהר"ל ז"ל בגור אריה שם.

וחידוש פלא ראיתי בפירוש רבותינו בעלי התוספות ז"ל על התורה שם מהדורת "הדר זקנים" שכה כתבו: "מכשפה לא תחיה, לכך לא פירש מיתת מכשף בהדיא באיזה מיתה ימיתוהו, לפי שאילו היה יודע מיתתו לא יוכלו להמיתו באותה מיתה, והכי פירושו מכשפה לא תחיה, לא יעמידנה בדין סנהדרין, אלא כל היודע שהיא מכשפה יקדים להורגה וכל הקודם זכה. ואם יביאנה לבית דין שמא תעשה מכשפות להנצל, וכן הוא אומר גבי כנעניים לא תחיה כל נשמה שלא יביאם לבית דין, וכן מצינו בשמעון בן שטח שתלה שמונים נשים באשקלון ביום אחד", ומקור הדברים רואה אני שהם דברות רבינו יוסף בכור שור ז"ל בפירושו לתורה הנדפס כעת עיין שם.

ובן כתב בקצרה הרב החזקוני ז"ל שם: "מכשפה לא תחיה, סתם לך מיתתה ללמדך כל הקודם לפגוע בה זכה שאם תשהה אותה עד שתעמוד בדין תעשה מכשפות להנצל".

ונראה בעליל שרבותינו בעלי התוספות ז"ל באו להוציא מפירוש רש"י ז"ל שכתב שיעמיד למכשף בבית דין ולא תחיה האמור כאן אינו כלא תחיה כל נשמה האמור בשבעה עממים וכו"ל ודוק היטב.

אבל זה דבר חדש חדש שמכשף אין צריך להעמידו לדין בבית דין אלא כל הקודם בו זכה, וקשה אם כן מה נחלקו רבותינו

התנאים במסכת סנהדרין (ס"ז א') אם מכשף מיתתו בסקילה או בסייף ע"ש, והרי כל הקודם והרג למכשף באיזה מיתה שתהיה זכה, אתמהא.

והראיה שהביאו בעלי התוספות ז"ל משמעון בן שטח שתלה שמונים מכשפות ביום אחד, לא הבנתי כוונתם בזה, ומה גם שהוא לצורך שעה עשה עיין בדברי רש"י ז"ל סנהדרין (מ"ה ב' ומ"ו א') ולרמב"ם בפירוש המשניות סנהדרין שם, ובחיבורי ברית יעקב (סימן כ"ד אות ה') וצרף לכאן. ובחידושי למסכת סנהדרין (כת"י) שם הארכתי בס"ד.

ועבשיו ראיתי לרבינו יעקב דילישקייש ז"ל בספר אמרי נועם על התורה שם (פרשת משפטים דף ס"א) שגם כן כתב כנ"ל בדברי רבותינו בעלי התוספות בהדר זקנים הנ"ל. [וכתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו דברים אחדים (דקס"ג ע"א): "ספר אמרי נועם ידוע שהוא מלוקט מהתוספות ורבותינו הראשונים", ועיין בספרו שם הגדולים חלק הספרים (מערכת א' אות קי"ג) ועוד שם (מערכת ד' אות ל"ד), ובהקדמת המהדיר זצ"ל לספר הנ"ל].

ובהנהות המהדיר הגה"צ רבי מרדכי הריס זצ"ל על ספר אמרי נועם (שם) ציין להערות הגאון מהרי"פ פרלא ז"ל לספר "הדר זקנים" שנדפסו באוצר הפירושים על התורה (הוצאת שולזינגר ארה"ב תש"י) שכתב: "כל הדברים הללו תמוהים מאוד שהדבר פשוט דמכשף ומכשפה כשאר כל חייבי סקילה ואין דינם מסור אלא לבית דין ע"ש" עכ"ל.

וספר זה לא ראיתי מימי, מכל מקום מצינו שכבר הגאון המובהק מהרי"פ פרלא ז"ל שעמד בזה כאשר תמהתי, ויש לעיין בכל דבריו אם כתב תירוץ.

עוד מצאתי לגאון המובהק מאזמיר רבי יצחק נאבארו ז"ל בספרו המצויין פני מבין ח"ב (נדפס בשאלוניקי תקפ"ו) על מסכת סנהדרין

(ס"ז א' דרכ"ט ע"ב) שהביא דברי הרב החזקוני והרב אמרי נועם ותמה עליהם טובא וסיים: ולא ראיתי לשום אחד מהמפרשים שעמדו על דבריהם והוא פלא שלפי דבריהם יוצא דבר חדש אשר לא ראינו ולא שמענו דמכשף לא בעינן לא ולא התראה ומצוה בראשון והוא פלא". [ומי יתן והיה מי שיחדש הדר זיוו של ספר נפלא זה וידפיסנו מחדש, והיא שיטה מפוארה על מסכת סנהדרין העמוקה דכרכא דכוליה בה. הגאון המחבר נפטר בכ"ה מנחם אב תקצ"א זיע"א].

ועזרני השי"ת ומצאתי שכבר הרגיש בזה גאון קדמון הוא הרב בעל באר שבע ז"ל, בספרו צידה לדרך על התורה (פרשת משפטים דע"א ע"א) שהביא דברי הרב החזקוני הנ"ל וכה כתב: "אף גם זאת אינו מדברי הרב המחבר החזקוני ז"ל, אלא איזה תלמיד טועה כתב כן בגליון בחוץ וכתבוהו הסופרים בפנים, שהרי משנה שלימה שנינו שמכשף מהנסקלין, וכן פסק הרמב"ם והחינוך והסמ"ג וכו', ובלי ספק שהרב החזקוני לא נתן אבן נגף ומכשול לפני המעיינים, ואל תתמה שנתוספו דברים בחיבור שאינן מדברי הרב המחבר כי כבר מצינו כן בשאר ספרים קדמונים לאין מספר". [ומה שכתב על שיש תוספות בדברי הרב החזקוני - עיין מה שכתבתי להשיב על זה בחיבורי מנוחת שלום ח"ה (סימן ל"ה) וצרף לכאן].

הרי שכבר הוא קדם ועמד בדבר הרב החזקוני ז"ל שדברים ככתבן תמוהים מאוד וכנ"ל. [וק"ק שבספר פני מבין הנ"ל לא זכר לו].

אמנם בתירוצו זה של הגאון צידה לדרך ז"ל שהיא תוספת מהגליון, ואינה דברי הרב החזקוני עצמו לא יגה מזור, ואין לו קיום, אחר שכך מצינו גם בפירוש רבינו יוסף בכור שור, וגם בדברות רבותינו בעלי התוספות על התורה, וגם בספר אמרי נועם כנ"ל, ואטו בכולם היו הגהות על הגליון ונכנס לגוף הספר זה דבר שאי אפשר, כמו שמבין כל מעיין.

ומן התימה שהרי ספר אמרי נועם היה לו לרב צידה לדרך ז"ל, ומזכירו בחיבורו שם פרשת חיי שרה ופרשת כי תשא, ואם היה רואה בדבריו כאן פרשת משפטים היה רואה שגם הוא כתב כדברי הרב החזקוני ז"ל, כך שאין לתלות בהעתקת וכניסת גליון לגוף דברי המחבר, עם שדבר זה מצוי היה וכדכתיבנא בחיבורי מנוחת שלום ח"ה (סימן ה' וסימן ל"ה) עיין שם.

ומה גם שהמהדיר של ספר החזקוני (מהדורת החד"ש) כתב שספר החזקוני נדפס **מכתב יד המחבר עצמו** ולא מכתב יד מעתיקים ע"ש, ולפי זה בודאי אין לתלות שיש כאן תוספת מגליון הספר שנכנס לגוף הספר ודוק.

אבל האמת לדעתי כבר כתבתי בחיבורי מנוחת שלום שם (סימן ל"ה) דכל מה שכתב הרב החזקוני [והוא הדין רבותינו הראשונים ז"ל הנ"ל], אינו אלא ליישב פשוטו של מקרא אחר שלא נתבאר להדיא מה מיתתו של מכשף, ולפי הכלל גדול בדינו: "כל מפרשי התורה לא יכוונו בפירושם לתורה רק ליישב המקרא - כהלכה או לא כהלכה" כדברות רבינו הגאון הרא"ם ז"ל בביאורו על פירוש רש"י על התורה (שמות כ"ב ח'), ועיין בחיבורי מנוחת שלום שם, ובחיבורי ברית יעקב (סימן ב' דמ"ו ע"ב), ובחיבורי כרם יעקב (סימן י"ד אות י"א), ועוד שם (סוף דף רל"ז), ובחיבורי אור משה (סימן ו' דף מ'), ובחיבורי טוב להודות ח"ג (סימן ט"ז), ובחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן נ' אות א') ודוק היטב.

ועיין מה שכתבו בביאור דברי הרב החזקוני הנ"ל, בהגהות הרב המהדיר ז"ל שם, וגם בספר מרגליות הים סנהדרין (מ"ה ב' אות כ"ג) ואני הנלע"ד כתבתי בס"ד.